

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 391

Gospodarka lokalna w teorii i praktyce

Redaktorzy naukowi
Ryszard Brol
Andrzej Raszkowski
Andrzej Sztando

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kożuchowska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Comp-rajt
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-509-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Wanda Maria Gaczek: Szanse i zagrożenia rozwoju wielkomiejskich obszarów funkcjonalnych na przykładzie Aglomeracji Poznańskiej	11
Danuta Stawasz: Trendy zagospodarowania przestrzeni polskich miast – przyczyny i konsekwencje dla ich rozwoju	23
Florian Kuźnik: Zarządzanie efektywnością miejskich usług publicznych	32
Artur Myna: Uwarunkowania przestrzennego zróżnicowania kosztów utrzymania wielorodzinnych zasobów mieszkaniowych	40
Adam Drobniak, Klaudia Plac: <i>Urban resilience</i> – studia przypadków oceny ekonomicznej prężności miejskiej	49
Andrzej Raczyk, Iwona Majkowska: Problemy identyfikacji gmin o zdominowanej strukturze gospodarki	62
Ewelina Szczech-Pietkiewicz: <i>Smart city</i> – próba definicji i pomiaru	71
Katarzyna Peter-Bombik, Agnieszka Szczudlińska-Kanoś: Zarządzanie partycypacyjne we wspólnotach lokalnych	83
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Gminy wiejskie jako beneficjenci środków z UE w latach 2007–2013 na przykładzie województwa mazowieckiego	92
Andrzej Raszkowski: Zestawienie silnych i słabych stron Dzierżoniowa oraz kluczowych zadań do realizacji w świetle badań ankietowych	101
Cezary Brzeziński: System planowania przestrzennego jako bariera realizacji komponentu miejskiego polityki spójności w Polsce	110
Justyna Danielewicz: Współpraca na obszarach wiejskich na przykładzie funkcjonowania lokalnej grupy działania Fundacja Rozwoju Gmin „PRYM”	119
Sylwia Dolzblasz: Otwartość transgraniczna placówek usługowych w mieście podzielonym Gubin/Guben	128
Eliza Fareluk: Innowacyjność w procesie rewitalizacji obszarów miejskich	137
Anna Grochowska: Zagrożenia i konflikty w zakresie zagospodarowania przestrzennego na terenie Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich	147
Kamila Juchniewicz-Piotrowska: Decyzja o warunkach zabudowy jako przyczyna braku ładu przestrzennego	156
Alina Kulczyk-Dynowska: Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania Białowieskiego Parku Narodowego	167
Sławomir Olko: Rola klastrów w przemysłach kreatywnych w rozwoju miast ...	175
Katarzyna Przybyła: Poziom życia w wybranych miastach województwa śląskiego	183
Justyna Adamczuk: Rola szkół wyższych w kreowaniu wizerunku miast. Studium przypadku Jeleniej Góry i Wałbrzycha	193

Marta Kusterka-Jefmańska: Jakość życia a procesy zarządzania rozwojem lokalnym	202
Arkadiusz Talik, Remigiusz Mazur: Prawne instrumenty kształtowania podatków lokalnych przez gminy (na przykładzie podatku od nieruchomości)	211
Ewelina Julita Tomaszewska: Możliwości wsparcia rozwoju gminy w programie rozwoju obszarów wiejskich 2014–2020	220
Piotr Paczowski: Znaczenie i wpływ kapitału społecznego na rozwój lokalny	229
Maciej Turała: Ocena wpływu zmiany regulacji na zdolność gmin w Polsce do obsługi i zaciągania zobowiązań	239
Lech Jańczuk: Samorząd terytorialny jako benchmark ładu zintegrowanego w procesie rozwoju zrównoważonego	248
Jacek Witkowski: Rola walorów przyrodniczych w rozwoju lokalnym w świetle dokumentów strategicznych na przykładzie wybranych gmin Lubelszczyzny	257
Bożena Kuchmacz: Partnerstwo trójsektorowe jako źródło lokalnego kapitału społecznego	266
Agnieszka Krześ: Znaczenie zasobów endogenicznych w rozwoju Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego – wybrane aspekty	275
Katarzyna Wójtowicz: Przejawy naruszeń zasady adekwatności w procesie decentralizacji zadań publicznych w Polsce	284
Ewa M. Boryczka: Współpraca sektora publicznego, prywatnego i społecznego w procesie rewitalizacji obszarów centralnych polskich miast	292
Paweł Zawora: Instrumenty rozwoju lokalnego wykorzystywane w samorządach gminnych	302

Summaries

Wanda Maria Gaczek: Opportunities and threats for the development of urban functional areas – example of the Poznań agglomeration	11
Danuta Stawasz: Trends of Polish cities land planning – causes and consequences for their development	23
Florian Kuźnik: Managing the effectiveness of urban public services	32
Artur Myna: Conditions of spatial diversity of maintenance costs in multi-family dwelling stock	40
Adam Drobnik, Klaudia Plac: Urban resilience – case studies of economic urban resilience assessment	49
Andrzej Raczyk, Iwona Majkowska: Problems in the identification of communes with dominated economic structure	62
Ewelina Szczech-Pietkiewicz: Smart City – definition and measurement attempt	71

Katarzyna Peter-Bombik, Agnieszka Szczudlińska-Kanoś: Participatory management in local communities	83
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Rural communes as beneficiaries of EU funds in 2007-2013 on the example of Mazowieckie Voivodeship	92
Andrzej Raszkowski: Strengths and weaknesses of Dzierżoniów and the key tasks to be implemented in the light of survey research	101
Cezary Brzeziński: Spatial planning system as a barrier to the realization of urban component of cohesion policy in Poland	110
Justyna Danielewicz: Cooperation in rural areas. The case of local Action Group “Prym”	119
Sylvia Dołzblasz: Transborder openness of service providers in the divided city of Gubin/Guben	128
Eliza FarelNIK: Innovativeness in the process of urban revitalization	137
Anna Grochowska: Threats and conflicts in the field of spatial planning in the Wałbrzych Sudeten Landscape Park	147
Kamila Juchniewicz-Piotrowska: Planning permission as the reason for the lack of spatial organization	156
Alina Kulczyk-Dynowska: The spatial and financial aspects of functioning of Białowieża National Park	167
Sławomir Olko: Role of clusters in creative industries in the development of cities	175
Katarzyna Przybyła: Living standards in chosen Silesian cities	183
Justyna Adamczuk: The role of universities in city image creating. Case study of Jelenia Góra and Wałbrzych	193
Marta Kusterka-Jefmańska: Quality of life vs. processes of local development management	202
Arkadiusz Talik, Remigiusz Mazur: Legal instruments of local taxes shaping by municipalities (on the example of real estate tax)	211
Ewelina Julita Tomaszewska: The possibility of supporting the development of a community in the 2014-2020 Rural Development Programme	220
Piotr Paczowski: The significance and impact of social capital on the local development	229
Maciej Turała: Assessment of regulation change impact on Polish communes' capacity to service liabilities	239
Lech Jańczuk: Local government as the benchmark of integrated governance in the process of sustainable development	248
Jacek Witkowski: The role of natural values in the local development in the light of the strategic documents on the example of selected Lublin communes	257
Bożena Kuchmacz: Three sector partnership as a source of local social capital	266

Agnieszka Krześ: The significance of endogenous resources for the development of Wrocław Metropolitan Area – chosen aspects	275
Katarzyna Wójtowicz: Manifestations of adequacy violations in the process of fiscal decentralization in Poland	284
Ewa M. Boryczka: Cooperation between public, private and social sectors in the process of revitalization of the city centers in Poland	292
Paweł Zawora: Means used by local governments to enhance local development	302

Marta Kusterka-Jefmańska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mail: marta.kusterka@ue.wroc.pl

JAKOŚĆ ŻYCIA A PROCESY ZARZĄDZANIA ROZWOJEM LOKALNYM

QUALITY OF LIFE VS. PROCESSES OF LOCAL DEVELOPMENT MANAGEMENT

DOI:10.15611/PN.2015.391.21

Streszczenie: Jakość życia jako kategoria złożona, wieloaspektowa stanowi przedmiot badań wielu dyscyplin naukowych. Ma także wymiar praktyczny, stanowi bowiem przedmiot zainteresowania w skali indywidualnej – każdego człowieka, jak i w skali zbiorowej – społeczności lokalnej, regionalnej itp. Wysoka jakość życia jako cel nadrzędny koncepcji zrównoważonego rozwoju powinna być efektem końcowym prowadzenia polityki rozwoju na wszystkich poziomach zarządzania (krajowym, regionalnym oraz lokalnym). W niniejszym artykule zdefiniowano kluczowe dla rozważań pojęcia, w tym m.in. jakość życia i politykę rozwoju. Scharakteryzowano lokalne strategie zrównoważonego rozwoju jako narzędzia poprawy jakości życia mieszkańców danego obszaru. Głównym celem opracowania jest wskazanie możliwości włączenia badań jakości życia w procesy zarządzania rozwojem na poziomie lokalnym. W artykule określono, w jakim zakresie informacje uzyskane w ramach prowadzonych na poziomie lokalnym badań jakości życia mogą być użyteczne na różnych etapach zarządzania jednostką terytorialną.

Słowa kluczowe: jakość życia, lokalne strategie rozwoju, polityka rozwoju.

Summary: Quality of life as a complex and multifaceted category comprises the subject of research of many scientific disciplines. It also has a practical dimension – it constitutes the object of interest in the individual scale – of every human, as well as in the collective scale – local, regional, etc. Quality of life as a primary purpose of the concept of sustainable development should be the end result of the development policy at all levels of public management (national, regional and local). The paper defines categories of quality of life and development policy which are essential for consideration. Local sustainable development strategies were characterized as a tools for the quality of life improvement. The main objective of the study is to identify possibilities of the inclusion of quality of life into the development policy at the local level.

Keywords: quality of life, local development strategies, development policy.

1. Wstęp

Wysoka jakość życia jako cel nadrzędny zrównoważonego rozwoju powinna być efektem końcowym polityki rozwoju prowadzonej na wszystkich szczeblach zarządzania. Szczególnego znaczenia nabiera w lokalnych układach terytorialnych, ponieważ to, w jaki sposób postrzegamy i oceniamy swoje życie, jest silnie warunkowane przez aspekty lokalne, czyli takie, które mają miejsce w naszym najbliższym otoczeniu – mieście, gminie, powiecie. Na władzach lokalnych spoczywa zatem ogromna odpowiedzialność optymalnego angażowania i wykorzystywania wszystkich sił tkwiących w lokalnych systemach, tj. kapitale społecznym, a także potencjale środowiskowym i gospodarczym. Działania władz lokalnych nie powinny więc opierać się na przypadkowych, podejmowanych na bieżąco decyzjach. Wszystkie powinny być dokładnie przemyślane i zaplanowane w długim horyzoncie czasu. Narzędziem umożliwiającym władzom samorządowym i społeczności lokalnej implementację zasad zrównoważonego rozwoju na danym obszarze jest strategia rozwoju. Właściwie opracowana, wdrażana, aktualizowana i monitorowana w ramach międzysektorowego partnerstwa może być narzędziem poprawy jakości życia mieszkańców danego obszaru [Kusterka-Jefmańska 2010; Kusterka-Jefmańska 2012].

Warto podkreślić, że rozwój zrównoważony jest nie tylko celem polityki rozwoju na wszystkich szczeblach zarządzania (krajowym, regionalnym oraz lokalnym), ale stanowi jeden z trzech nadrzędnych priorytetów strategii unijnej Europa 2020, a w polskim ustawodawstwie podniesiony został do rangi zasady konstytucyjnej (w art. 5 Konstytucji RP). Na gruncie badań naukowych zrównoważony rozwój stanowi całościową koncepcję, paradygmat rozwoju i oznacza trwałą poprawę jakości życia zarówno obecnych, jak i przyszłych pokoleń, osiąganą poprzez kształtowanie właściwych proporcji w gospodarowaniu kapitałem ludzkim, antropogenicznym oraz naturalnym [Piontek 2000]. Jakość życia jako cel nadrzędny zrównoważonego rozwoju za T. Borysem rozumiana jest jako zrównoważone docenianie i dostrzeganie całego bogactwa globalnej jakości i współistnienia w życiu człowieka dobrobytu (cech jakości typu „mieć”), dobrostanu (cech jakości typu „być”) oraz błogostanu (cech jakości typu „kochać”). Innymi słowy, jakość życia człowieka oznacza równowagę jego rozwoju fizycznego, psychicznego i duchowego (uczuciowego) [Borys 2005].

W artykule zdefiniowano kluczowe dla rozważań pojęcia, w tym m.in. jakość życia i politykę rozwoju. Scharakteryzowano lokalne strategie rozwoju jako narzędzia poprawy jakości życia mieszkańców danego obszaru. Głównym celem opracowania jest wskazanie możliwości włączenia badań jakości życia w procesy zarządzania rozwojem na poziomie lokalnym.

2. Pojęcie i klasyfikacje jakości życia

Kategoria jakości życia pojawia się w dyskursach teoretycznych przedstawicieli wielu dziedzin i dyscyplin naukowych, co świadczy o złożonym, interdyscyplinarnym

nym charakterze tego pojęcia. Mnogość przytaczanych w literaturze przedmiotu definicji, stosowanie pojęć bliskoznacznych (warunki życia, poziom życia) oznacza brak konsensusu co do zakresu przedmiotowego tego pojęcia. Wśród badaczy nie ma bowiem zgodności co do sposobu rozumienia kategorii jakości życia, a żadna z definicji nie jest na tyle jednoznaczna i uniwersalna, aby mogła być powszechnie akceptowana i cytowana „bez zastrzeżeń”. Przeglądu definicji jakości życia w naukach społecznych i medycynie dokonali m.in. Baumann [2006], Trzebiatowski [2011], Papuć [2011], Wnuk i in. [2013].

Uporządkowania wiedzy w zakresie definiowania jakości życia dokonuje także T. Borys, proponując klasyfikację tej kategorii według następujących kryteriów [Borys 2008]:

- a) kryterium wartościowania (oceny) jakości życia;
- b) kryterium zakresu i ilości aspektów jakości życia;
- c) kryterium obiektywności pomiaru jakości życia;
- d) kryterium ilości obiektów, których jakość życia dotyczy;
- e) kryterium bezpośredniości powiązania badań z rzeczywistością jakością życia;
- f) kryterium ujawnienia w jakości życia systemu wartości (kryterium aksjologiczne).

W ramach klasyfikacji pierwszej dokonuje się podziału jakości życia na wartościowaną (ocenianą) oraz niewartościowaną (opisową). W interpretacji wartościującej dąży się do uzyskania odpowiedzi na pytanie, *jaka jest ocena jakości życia?*, w przeciwieństwie do interpretacji niewartościującej, która zadaje pytanie o istotę (naturę) jakości życia – *jaka jest jakość życia?* [Borys 2008].

Klasyfikacja druga pozwala wyodrębnić globalną (holistyczną) i ograniczoną jakość życia. Na jakość życia w ujęciu globalnym składają się trzy strefy: fizyczna, psychiczna i duchowa. Holistyczna jakość życia wyraża zatem stopień samorealizacji człowieka przy równowadze dobrobytu, dobrostanu i błogostanu. W tym ujęciu jakość życia obejmuje pełne pole obserwacji, w przeciwieństwie do jakości ograniczonej (cząstkowej), która zawęży pole obserwacji i oceny do jednej lub kilku dziedzin (np. konsumpcji dóbr materialnych, tj. przy dominacji dobrobytu nad dobrostanem i błogostanem) [Borys 2008].

W klasyfikacji trzeciej wyodrębnia się obiektywną i subiektywną jakość życia. Ten podział wyraża stopień obiektywności pomiaru poszczególnych aspektów jakości życia. Jakość życia w ujęciu obiektywnym jest cechą otoczenia społecznego, autonomiczną od jej postrzegania i wartościowania przez ludzi [Rutkowski 1988]. Poza sferą materialną składają się na nią również: środowisko społeczne, środowisko naturalne, zdrowie, bezpieczeństwo i wiele innych uwarunkowań o charakterze obiektywnym. Poprawa tych uwarunkowań nie musi jednak przekładać się bezpośrednio na zwiększenie poziomu zadowolenia. Poziom zadowolenia (satysfakcji) z życia określany jest jako subiektywna jakość życia i relacje tej kategorii do jakości obiektywnej nie są jednoznacznie określone. Subiektywne poczucie zadowolenia

z obiektywnych warunków życia zależy bowiem również od kompleksowości jakości życia, tzw. względnego poczucia pokrzywdzenia, systemu wartości [Borys 2002], a także zdobytych doświadczeń czy świadomości spełnienia własnego posłannictwa w życiu zawodowym, społecznym, rodzinnym [Skrzypek 2013]. Jakość życia w ujęciu subiektywnym jest zatem wyznaczana przez zadowolenie, jakie czerpią ludzie z własnego życia i jego warunków [Rutkowski 1988]. Subiektywny wymiar jakości życia jest więc sprawą indywidualną, zależną od potrzeb, aspiracji i postrzegania, które są niepowtarzalne dla każdego człowieka [Rutkowski 1987; Skrzypek 2013]. Klasyfikacja jakości życia ze względu na kryterium obiektywności pomiaru budzi wiele kontrowersji, ponieważ w dalszym ciągu, zdaniem niektórych badaczy, jakość życia jest pojęciem zawężonym do jakości subiektywnej. Takie ujęcie problemu sugeruje, iż nie ma kategorii jakości obiektywnej, i może być mylące [Borys 2008]. Bez względu na wynik toczącej się w tym temacie dyskusji, biorąc pod uwagę fakt przenikania tej klasyfikacji do innych typologii jakości życia, należy uznać kryterium obiektywności pomiaru za jedno z najważniejszych, zwłaszcza w kontekście praktyki badań jakości życia na poziomie lokalnym.

Kryterium czwarte pozwala wyodrębnić indywidualną i zbiorową jakość życia. Kategoria indywidualnej jakości życia odnosi się zarówno do obiektywnego, jak i subiektywnego wymiaru jakości życia jednostki – pojedynczego człowieka. Na podstawie uogólnień indywidualnej jakości życia określa się zbiorową jakość życia, np. jakość życia rodziny, gospodarstwa domowego, mieszkańców miasta itp. [Borys 2008].

W ramach kolejnego kryterium rozróżnia się pośrednią i bezpośrednią jakość życia. Pierwsza z nich określana jest na podstawie obserwacji pośrednich – głównie danych statystyki publicznej. Druga – wymaga przeprowadzenia obserwacji i badań bezpośrednich (najczęściej ankietowych). Obie mogą mieć swój wymiar obiektywny i subiektywny [Borys 2008].

W typologii szóstej na podstawie kryterium aksjologicznego wyróżnia się dwa rodzaje podmiotowości. Pierwszy z nich określa przynależność jakości życia do człowieka (egocentryczna i antropocentryczna jakość życia), natomiast drugi dotyczy przynależności jakości życia do obiektów innych niż człowiek (patocentryczna, biocentryczna i holistyczna jakość życia) [Borys 2008].

3. Jakość życia jako cel nadrzędny lokalnych strategii rozwoju

Na mocy ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju samorządy gminne i powiatowe zobowiązane zostały do prowadzenia polityki rozwoju w wymiarze lokalnym. Ustawodawca definiuje politykę rozwoju jako „zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia no-

wych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej” [Ustawa 2006]. Politykę rozwoju prowadzi się m.in. na podstawie strategii rozwoju.

W literaturze przedmiotu strategia rozwoju definiowana jest najczęściej jako długookresowy plan działania, w ramach którego określa się m.in. uwarunkowania oraz wizję, a także główne kierunki rozwoju danej jednostki – cele i zadania w sferze społecznej, gospodarczej oraz środowiskowej. Zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju wysoka jakość życia mieszkańców danej jednostki terytorialnej powinna być nadrzędnym celem lokalnej strategii rozwoju.

Większość gmin i powiatów w Polsce posiada opracowaną strategię rozwoju. Nie zawsze jednak są to dokumenty użyteczne i wykorzystywane jako podstawowe narzędzie zarządzania rozwojem lokalnym. Zdarza się, że strategię nie podlegają aktualizacji, a ich wykonanie nie jest monitorowane. Ponadto system zarządzania realizacją strategii jest często niedocenianym i „najślabiej doprecyzowanym” elementem strategii. Wydaje się zatem, iż mimo rosnącego zrozumienia przez władze samorządowe roli i znaczenia strategii rozwoju dla skutecznego i efektywnego zarządzania daną jednostką wiele lokalnych strategii rozwoju stanowią dokumenty, których nie realizuje się w praktyce. Ponadto należy mieć na uwadze fakt, że wiele lokalnych strategii rozwoju formułuje się „pod presją” instytucji lub organizacji zewnętrznej, która uzależnia udzielenie pomocy finansowej na realizację określonych przedsięwzięć od odpowiednich zapisów w ramach celów lub zadań strategicznych.

Niezależnie od tego, co stanowi przesłankę podejmowania przez samorządy lokalne decyzji o przystąpieniu do procesu opracowania strategii rozwoju, wśród najważniejszych korzyści z tytułu jej posiadania wymienić należy m.in. [Borys 1998; Broł (red.) 1998]:

- możliwość planowania przyszłych działań w perspektywie kilku lub kilkunastu lat,
- całościowe spojrzenie na daną jednostkę terytorialną przy rozpatrywaniu poszczególnych dziedzin działalności w powiązaniu ze sobą,
- wyartykułowanie interesów społeczności lokalnej m.in. poprzez tworzenie struktur partnerskich i silnego lobby społecznego,
- możliwość stałej oceny postępów i korygowania błędów przez członków społeczności lokalnej,
- możliwość realistycznej oceny mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla rozwoju gminy,
- efektywne gospodarowanie lokalnymi zasobami, takimi jak środowisko, ludzie, infrastruktura oraz środki finansowe,
- określenie zasad zachowań oraz nadanie ciągłości i trwałości poczynaniom władz lokalnych, niezależnie od zmieniających się układów politycznych,
- zapewnienie mieszkańcom, a także podmiotom gospodarczym poczucia stabilizacji,
- zmniejszenie niepewności działania firm, co – wydłużając horyzont decyzyjny – zwiększa skłonność do inwestowania,
- eliminację lub złagodzenie konfliktów,

- tworzenie korzystnego wizerunku danej jednostki terytorialnej i jej władz,
- mobilizację dodatkowych środków na rozwój z lokalnych zasobów,
- możliwość ubiegania się o środki finansowe z zewnątrz.

Podmiotem lokalnych strategii zrównoważonego rozwoju jest społeczność lokalna działająca poprzez swoje ciała przedstawicielskie i administrację samorządową. W strategii należy zidentyfikować zróżnicowane cechy danej społeczności lokalnej (tj. poczucie tożsamości, określenie poziomu aktywności i zaangażowania społecznego, możliwości i warunków rozwojowych danego obszaru w ładzie społecznym, środowiskowym, gospodarczym), które decydują o wyborze indywidualnej drogi do zrównoważonego rozwoju (por. [Wysocka 1996]).

Przedmiotem strategii zrównoważonego rozwoju są cele oraz zadania określone w sferze społecznej, środowiskowej i gospodarczej. W ramach poszczególnych ładów (sfer) identyfikowane są również główne trendy, a także kluczowe problemy, zależności bądź konflikty. Powyższe elementy określane są na podstawie – przeprowadzonej na wstępie prac nad strategią – diagnozy. Stanowi ona również punkt wyjścia do sformułowania wizji rozwoju. Wizja wyraża aspiracje społeczności lokalnej i jest wyobrażeniem przyszłości gminy. Cele w strategii zrównoważonego rozwoju – jako przyszły, pożądany stan docelowy – tworzą układ hierarchiczny, w którym wysoka jakość życia jest celem nadrzędnym.

Przygotowując strategię rozwoju, należy mieć na uwadze fakt, iż planowanie jest zaledwie częścią zarządzania strategicznego. Bez fazy realizacji, monitorowania i doskonalenia sam dokument jest bezużyteczny [Gołębiowski 2001]. Niezbędne staje się zatem określenie systemu zarządzania realizacją strategii, w tym systemu aktualizacji i monitoringu.

4. Możliwości włączenia badań jakości życia w procesy zarządzania rozwojem na poziomie lokalnym

Jakość życia jako cel nadrzędny lokalnych strategii rozwoju powinna poddawać się ocenie. Można jej dokonywać zarówno na podstawie wskaźników obiektywnych (obiektywna jakość życia lub warunki życia), jak i wskaźników subiektywnych, pochodzących z badań opinii mieszkańców. W tym drugim przypadku badania są bardziej pracochłonne i trudno jednoznacznie zinterpretować ich wyniki. Mimo trudności związanych z prowadzeniem tego typu badań warto podkreślić, że tylko analiza obu wymiarów jakości życia (subiektywnego oraz obiektywnego) pozwoli na pełne ujęcie omawianego problemu. Dlatego w praktyce zarządzania rozwojem lokalnym oba zbiory powinny być traktowane jako komplementarne. Tylko wówczas ocena jakości życia prowadzona będzie w sposób rzetelny i wyczerpujący.

Wyniki badań jakości życia mogą być użyteczne na różnych etapach planowania i zarządzania rozwojem na poziomie lokalnym (zob. tab. 1).

Tabela 1. Kierunki włączenia badań jakości życia w procesy zarządzania rozwojem na poziomie lokalnym

Etap zarządzania rozwojem	Cel oraz zakres wykorzystania informacji z badań jakości życia
Formułowanie lokalnej strategii rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> • Identyfikacja kluczowych problemów rozwoju danej jednostki w ładzie społecznym, gospodarczym oraz środowiskowym, zarówno w oparciu o wartości wskaźników obiektywnych (obliczonych głównie na podstawie danych pochodzących ze źródeł statystyki publicznej oraz innych baz danych), jak i subiektywnych odczuć mieszkańców. • Identyfikacja preferowanych przez mieszkańców strategicznych kierunków rozwoju danej jednostki – wizji, celów oraz działań (głównie w oparciu o badania opinii). • Identyfikacja nastrojów panujących w lokalnej społeczności (głównie w oparciu o badania opinii).
Aktualizacja zapisów strategii	<ul style="list-style-type: none"> • Weryfikacja pierwotnie przyjętych strategicznych kierunków rozwoju danej jednostki (wizji, celów oraz zadań) pod kątem ich aktualności. • Pozyskanie informacji na temat subiektywnego postrzegania przez mieszkańców zmian jakości życia w czasie (poprawa, pogorszenie, brak zmian) (głównie w oparciu o badania opinii).
Monitorowanie realizacji strategii	<ul style="list-style-type: none"> • Ocena stopnia realizacji celów i zadań strategicznych na podstawie wskaźników monitorowania realizacji strategii lub ogólniej wskaźników monitorowania rozwoju oraz dokonywanie porównań osiągnięć danej jednostki na tle wyników uzyskiwanych przez jednostki podobne (np. o zbliżonej liczbie mieszkańców). • Ocena poziomu zadowolenia (satysfakcji) z usług publicznych (badania opinii) i dostosowanie standardów świadczenia tych usług do potrzeb i oczekiwań mieszkańców. • Ogólna ocena zadowolenia z miejsca zamieszkania, jakości życia oraz poszczególnych jego aspektów (badania opinii).
Promocja	<ul style="list-style-type: none"> • Pozytywne wyniki badań jakości życia mogą być wykorzystane do celów promocji danej jednostki lub poprawy jej wizerunku. Wyniki stawiające daną jednostkę w niekorzystnym świetle mogą być inspiracją do poszukiwania bezpośrednich przyczyn (źródeł) negatywnych ocen. • Komunikowanie lokalnej społeczności o rozwoju danej jednostki oraz motywowanie jej do wzrostu zaangażowania społecznego i współdecydowania.

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego zestawienia wynika, że prowadzenie badań jakości życia przy wykorzystaniu wskaźników subiektywnych jest szczególnie pożądane na etapie formułowania strategicznych kierunków rozwoju gminy lub powiatu. Pytanie mieszkańców o ich opinie na temat wizji i celów rozwoju danej jednostki oraz przewidzianych do realizacji zadań zwiększa zaangażowanie mieszkańców w sprawy lokalne, powoduje wzrost akceptacji dla działań podejmowanych przez lokalne władze, a także zmniejsza opór wobec realizacji niektórych inwestycji. Pozwala też ograniczyć konflikty społeczne. Badania opinii są także ważnym źródłem

informacji na temat zadowolenia mieszkańców z jakości usług publicznych, miejsca zamieszkania czy szerzej – jakości życia w jej wymiarze subiektywnym.

Drugim wykorzystywanym równoległe zbiorem informacji są wskaźniki obiektywne. Bardzo często stanowią one element systemu monitorowania strategii i są niezbędne do oceny skuteczności realizacji tego dokumentu. Na podstawie wartości wskaźników obiektywnych można też ocenić kierunek i tempo zmian zachodzących zarówno w czasie, jak i przestrzeni, także wówczas gdy dana jednostka nie posiada sformalizowanej strategii.

5. Zakończenie

Strategia rozwoju integruje dążenia wspólnoty lokalnej oraz władz samorządowych na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców danego obszaru. Dlatego tak ważna jest stała ocena postępów w zakresie osiągnięcia celów i realizacji zadań przyjętych w tym dokumencie, a także to, jak zachodzące zmiany oceniane są przez mieszkańców danej gminy lub powiatu. Ponieważ badania subiektywnej i obiektywnej jakości życia mieszkańców mogą przyczynić się do poprawy efektywności i skuteczności działań samorządów, w ostatnich latach obserwuje się rosnące zainteresowanie władz lokalnych prowadzeniem tego typu badań. Warto w tym miejscu podkreślić, że nie należą one do najłatwiejszych – są pracochłonne i wymagają poniesienia nakładów finansowych. Wydaje się jednak, że wysiłek i poniesione koszty są rekompensowane przez korzyści płynące z analizy otrzymanych wyników. Cel i zakres prowadzonych badań (obiektywna i/lub subiektywna jakość życia), a także korzyści w postaci uzyskiwanych informacji są odmienne na różnych etapach kreowania lokalnej polityki rozwoju (zob. tab. 1).

Literatura

- Baumann K., 2006, *Jakość życia w okresie późnej dorosłości – dyskurs teoretyczny*, „Gerontologia Polska”, t. 14, nr 4, s. 165–171.
- Borys T., 2002, *Jakość, jakość życia oraz pojęcia i relacje pochodne*, [w:] *Metodologia pomiaru jakości życia*, red. W. Ostasiewicz, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Borys T., 2005, *Zrównoważony rozwój jako przedmiot pomiaru wskaźnikowego*, [w:] *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, red. T. Borys, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa–Białystok.
- Borys T., 2008, *Jakość życia jako przedmiot pomiaru wskaźnikowego*, [w:] *Jakość życia na poziomie lokalnym – ujęcie wskaźnikowe*, red. T. Borys, P. Rogala, Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, Warszawa, s. 9–16.
- Brol R. (red.), 1998, *Zarządzanie rozwojem lokalnym. Studium przypadków*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Gołębowski T., 2001, *Zarządzanie strategiczne. Planowanie i kontrola*, Difin, Warszawa.

- Kusterka-Jefmańska M., 2010, *Wysoka jakość życia jako cel nadrzędny lokalnych strategii zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Zarządzanie publiczne*, Zeszyty Naukowe Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr 4(12), Kraków, s. 115–123.
- Kusterka-Jefmańska M., 2012, *Pomiar jakości życia na poziomie lokalnym – wybrane doświadczenia europejskie i doświadczenia polskich samorządów*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 264, Orientacja na wyniki – modele, metody i dobre praktyki, red. T. Borys, P. Rogala, UE, Wrocław, s. 230–239.
- Papuć E., 2011, *Jakość życia – definicje i sposoby jej ujmowania*, „Current Problems of Psychiatry”, nr 2, s. 141–145.
- Piontek F., 2000, *Człowiek i jego środowisko w strategii wzrostu gospodarczego i w zrównoważonym (trwałym) rozwoju*, „Problemy Ekologii”, nr 5, s. 181–185.
- Rutkowski J., 1987, *Jakość życia. Koncepcja i projekt badania*, Z prac Zakładu Badań Statystyczno-Ekonomicznych, Warszawa.
- Rutkowski J., 1988, *Jak zbadać jakość życia?*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 5, s. 41–43.
- Skrzypek E., 2013, *Czynniki kształtujące jakość życia*, <http://idn.org.pl/Lodz/Mken/Mken%202001/Referaty%202001/14.pdf> (20.04.2013).
- Trzebiatowski J., 2011, *Jakość życia w perspektywie nauk społecznych i medycznych – systematyzacja ujęć definicyjnych*, „Hygeia Public Health”, nr 46(1), s. 25–31.
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (DzU 2006, nr 227, poz. 1658 z późn. zm.).
- Wnuk M. i in. 2013, *Przegląd koncepcji jakości życia w naukach społecznych*, „Hygeia Public Health”, nr 48(1), s. 10–16.
- Wysocka E., 1996, *Planowanie strategiczne w gospodarce lokalnej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 734, AE, Wrocław.